

A IV. országos könyvtárügyi konferencia tézisei

(TERVEZET)

Tíz év telt el a III. országos könyvtárügyi konferencia óta. Az időközben lezajlott, illetve kibontakozó folyamatok szükségessé teszik, hogy az eredményeket és hiányosságokat mérlegelve hosszabb időszakra kitűzzük a könyvtárügy haladásának irányát, és meghatározzuk a legfontosabb tennivalókat.

A IV. országos könyvtárügyi konferencia előkészítése során a Művelődési Minisztérium széles társadalmi és szakmai bázisra támaszkodott. A közös munka eredményeként születtek meg azok a dokumentumok, amelyek egyúttal e tézisek alapjául is szolgáltak.

A IV. országos könyvtárügyi konferencia célja, hogy segítse a könyvtári-tájékoztatási szolgáltatások fejlesztésének társadalmi ügyé válását, és a konferencián elfogadott feladatok végrehajtására mozgósítsa a könyvtár- és tájékoztatásügy dolgozóit, intézményeit, ezek fenntartóit, illetve felügyeleti szerveit, a szolgáltatások használóit, az érdekeiket képviselő társadalmi szervezeteket és a tömegkommunikációs intézményeket.

Az elmúlt tíz év áttekintése

A magyar könyvtárügy, mint a szocialista kultúra egyik fő alkotóeleme, az elmúlt tíz évben is eredményesen szolgálta a társadalom fejlődését. Szolgáltatásai színvonalasabbak, sokrétűbbek lettek, számos korszerű szolgáltatási forma honosodott meg, terjedt el.

A könyvtári szolgáltatások igénybevétele összességében növekedett, a különböző könyvtártípusokban együttesen 3,6 millió beiratkozott olvasót tartottak nyilván. Az iskolai, a felsőoktatási és a szakkönyvtárak igénybevétele növekedett, a közművelődési könyvtárak látogatottsága — országosan — változatlan maradt.

Világosan érzékelhető, hogy ahol a közművelődési könyvtárak működési feltételei javultak, több lett az olvasó, nőtt a forgalom; ahol erre nem került sor, mennyiségi és minőségi visszaesés következett be.

Kedvezően alakultak a könyvtárhasználati szokások: a differenciált szolgáltatások nyújtására alkalmas könyvtárakban erőteljesen megnőtt az állomány kölcsönzése és helyben történő használata, sok helyen alakultak ki új gyűjteménytípusok (zenei részlegek, szakrészlegek, speciális gyűjtemények). A közművelődési könyvtári ellátás eredményesen kiterjedt a hazánkban élő nemzetiségekre; kialakultak a fegyveres erők közművelődési könyvtári hálózatai. Erősödik és terjed az a felismerés, hogy a kutatásnak-fejlesztésnek, a termelésnek, az oktatásnak lényeges eszköze és feltétele a szakirodalom, a szakirodalmi tájékoztatás igénybevétele. Minden tudományterületen jelentősen megnövekedett az igény a tudományos és ismeretterjesztő szakirodalom, a szakirodalmi információk iránt.

Megkezdődött a könyvtárügy szervezetének korszerűsítése. Kialakultak az első központosított ellátó rendszerek; a különféle könyvtári hálózatok között kezdenek elmosódni a korábbi merev határok, sor került néhány eredményes — a különböző típusú könyvtárakat összefogó — integrációra.

Megindult a könyvtárügy jogi szabályozásának korszerűsítése, megszülettek azok az alapjogszabályok, amelyek a továbbfejlődéshez szükséges szervezeti kereteket is meghatározzák.

Ha nem is mindig a kívánt ütemben, de javult a könyvtárak technikai felszereltsége, növekedett a reprográfiai kapacitás, terjedőben van a mikrofilmtechnika, előbbre léptünk az állományvédelemben. A számítástechnika alkalmazása terén a külföldi eredetű adatbázisokra épülő szolgáltatások szerény mértékű növekedése mellett jelentős eredmény a Magyar Nemzeti Bibliográfia előállításának automatizálása.

Az eredmények, előrelépések mellett a könyvtárügy súlyos problémákkal is küszködött, s ezek együttes hatására végeredményben növekvő hátrányba került a társadalom fejlődéséhez és a könyvtári szolgáltatásokkal szemben támasztott követelményekhez képest.

Az elmúlt évtizedben nagymértékben lassította a könyvtárügy fejlődését, hogy a művelődés- és információpolitikában, különösen annak gyakorlatában, végrehajtásában a könyvtárak nem kapták meg a növekvő feladataik ellátásához feltétlenül szükséges támogatást. Különösen súlyos volt ez az évtized második felében, amikor a művelődési beruházásokon belül is a könyvtárak részesedése aránytalanul elmaradt más intézményekhez képest. A működési feltételek javítása, a technikai fejlesztés rendkívül lassú volt.

A könyvtárügy egész tevékenységét nehezítik, nemzeti értékek megőrzését veszélyeztetik a nemzeti könyvtár, egyes országos feladatkörű szakkönyvtárak és a központi szerepkörű közművelődési könyvtárak elhelyezési, személyi és tárgyi feltételeinek (köztük dokumentumbázisának) hiányosságai. A lakótelepek többségén nem épült könyvtár, a megyei és a városi könyvtárak helyzete nem, vagy alig javult, szervezetlen a kisközségek és az agglomerációs települések könyvtári ellátása. Az iskolai könyvtárak, különösen az általános iskolákban — fejlődésük ellenére — még ma sem felelnek meg a korszerű oktatás követelményeinek. Sok még a tennivaló a betegek és a társadalmilag hátrányos helyzetűek ellátásában is.

Bár az elmúlt évtizedben az állomány gyarapítására fordított összegek számottevően emelkedtek, a keretnövekedések — különösen a szakkönyvtárakban — nem voltak képesek kiegyenlíteni a nagymértékű könyv- és folyóirat-áremelkedést (szakkönyvtárainkban az 1970 és 1974 között vásárolt dokumentumok száma 15 millió, az 1975 és 1979 között beszerzetteké már csak 8 millió volt). Fokozta az állománygyarapítás, a gazdálkodás gondjait, hogy a könyvtárak tevékenységében — összhangban a társadalom szükségleteivel — újabb dokumentumtípusok (hangrögzítések, vizuális anyagok, számítógépes adattárak stb.) is helyet kaptak.

A meglévő eszközök felhasználása sem volt minden területen egyformán hatékony. A könyvtári rendszert túlzott elaprózottság jellemzi, teljesítőképességének számos gyengesége erre vezethető vissza; sok kis könyvtár önálló egységként való fenntartása átfedéseket, indokolatlan párhuzamosságokat okoz. A hasonló vagy azonos funkciójú könyvtárak integrációja bátortalanul folyt, vélt érdekekbe és presztízsekbe ütközve csak szerény mértékben valósult meg. Ugyanakkor a könyvtári ellátásban sok területen fehér foltok találhatók. A fejlesztés egyenlőtlensége és koordinálatlansága csaknem mindenütt csökkentette a fejlődés hatékonyságát. Jórészt csak a hagyományos szakirodalmi szolgáltatások fejlődtek, a korszerű szolgáltatások nem elég széles körben terjedtek el.

Az 1976-ban kiadott, a könyvtárakról szóló törvényerejű rendelet és az ennek nyomán született jogszabályok még nem fejtették ki kellő mértékben hatásukat. Vontatottan haladt a szervezeti-együtműködési keretek megszilárdítása, tartalommal való megtöltése is. A könyvtárügy és a szakirodalmi tájékoztatásügy egységes irányításának, együtműködésének, integrálásának feladatát — a szakirodalmi információval kapcsolatos koncepciók bizonytalanságai miatt — nem sikerült megoldani.

Könyvtárügyünk jelenlegi helyzete, ellentmondásai szorosan összefüggenek a társadalmunk fejlődésében jelentkező problémákkal. Az anyagi termelés mennyiségi és minőségi változása, a társadalmi élet belső mozgása nem eredményezett általános megélenkülést a kulturális életben, a művelődésben. A szabad idő növekedésével nem emelkedett egyenes arányban a művelődésre fordított idő, és az életmódváltozások hátrányosan befolyásolták a közművelődési könyvtárak használoinak körét is. Oktatásügyünk sem tett meg mindent a tanulóifjúság rendszeres könyvtárhasználóvá nevelése érdekében. Gondot okoz a könyvtárak számára is, hogy nem alakultak ki az anyagi, szakmai és erkölcsi elismerésnek azok a módszerei, amelyek kellő módon ösztönöznék a szakembereket tudásuk, tájékozottságuk, ismereteik állandó bővítésére, naprakészen tartására.

A könyvtárügy fejlesztési programja

1. A könyvtárügy legfontosabb feladatai

A szocialista társadalom fejlődéséhez, feladatainak megoldásához nélkülözhetetlenek a könyvtári szolgáltatások. Az igényeket és a könyvtári-tájékoztatási rendszer fejlesztési irányát és mértékét *a társadalom politikai, gazdasági és kulturális feladatai határozzák meg.*

1.1. Mindezek sokféle feladatot rónak a könyvtárakra: a politikai műveltség emelését; a társadalomfejlődési törvényszerűségek felismerésének, a szocialista nemzeti tudat kialakításának segítését; aktív közreműködést a termelés és a munka hatékonyságának növelésében; a kultúra, az oktatás, a kutatás és a fejlesztés támogatását; általában azt, hogy *a könyvtárak járuljanak hozzá a társadalom szocialista vonásainak erősítéséhez és a népgazdaság további fejlődéséhez*. E feladatok átfogó jellege, fontossága, sokoldalúsága, egyidejűsége és egységessége meghatározza a könyvtárak helyét a társadalomban, a művelődésben, indokolja megkülönböztetett fejlesztésüket.

A világban bekövetkező változások az ismeretek, az információk mennyiségi növekedésével járnak, és a tájékoztatás korszerű módszereit követelik meg. Mivel a könyvtárakban konkrét formában jelentkező igények nem nőnek ezzel arányosan, sőt egyes esetekben csökkennek — részben a fel nem ismert vagy kellő érdekeltséggel alá nem támasztott szükségletek, részben a szolgáltatások hiányosságai miatt —, szükséges, hogy az irányító szervek a könyvtárosokkal együtt felelősséget érezzenek a *könyvtárhasználati kultúra* és a szolgáltatások színvonalának emeléséért.

1.2. Az „emberi tényező” — az egyén műveltsége, tájékozottsága, önképzési képessége — mind fontosabb meghatározója a társadalmi fejlődésnek, ezért egyre nagyobb hangsúlyt kell kapnia az iskola mellett a könyvtárnak is, mint a társadalom valamennyi rétegére hatni képes alapintézménynek. A két intézményrendszer közötti kölcsönös feltételezettség és szükségszerű összefüggés megköveteli, hogy a könyvtári rendszer fejlesztése az eddigieknél is *szorosabban kapcsolódjék az oktatásügy minden szintjéhez* és formájához.

Oktatási rendszerünknek a társadalmi igények által megkövetelt folyamatos megújulása *fokozatosan növekvő feladatok elé állítja a könyvtárakat is*, és jól szervezett könyvtári ellátást tesz szükségessé az oktatási intézményeken belül és kívül. Különösen fontos az iskolai könyvtárak fokozott fejlesztése.

1.3. Az *önművelés* legfontosabb eszköze és színtere az információkat gyűjtő, rendszerező és szétsugárzó könyvtár, amely a műveltség folyamatos kiegészítését szolgálva segíti és megalapozza az általános és a szakműveltség rendszeres megújulását. Szolgáltatásait úgy kell alakítani, hogy minden állampolgár egyszerűen és a neki legmegfelelőbb időben, helyen jusson hozzá a számára szükséges információkhoz. (Ezért kell megszüntetni a közművelődési könyvtári ellátás fehér foltjait is.) A könyvtárak alapfunkcióik maradéktalan ellátása mellett vegyenek részt a művelődési célú közösségek létrehozásában és erősítésében is.

1.4. A könyvtáraknak, mint a szakirodalmi tájékoztatás bázisintézményeinek a *kutatási, fejlesztési feladatok* megoldásában, a *termelés* gyakorlati segítésében fontos szerepet kell betölteniük, ezért munkájuk javítása alapvető tudományos és népgazdasági érdek. A technológiák egyre gyorsabb ütemű változásának korában a termelés egyik legfontosabb tényezője a szakképzett és szakmaváltásra is felkészült ember, aki gyors, hatékony és célzott, legalább a termelés jelenlegi színvonalának megfelelő, de lehetőség szerint ezt meg is haladó színvonalú könyvtári-tájékoztatási szolgáltatásokat igényel. A társadalom egész fejlődése számára elsőrendűen fontos társadalomtudományi kutatások segítése is a könyvtár- és tájékoztatásügy alapfeladatai közé tartozik.

A hazai kutatási-fejlesztési területek köre továbbra is viszonylag szűk marad, a „követő” kutatás, a másutt elért eredmények átvétele és a nagyoobrsznt ezen alapuló innováció súlya növekszik. Ezért a könyvtári rendszernek törekednie kell *a világ tudományos eredményeinek érdemi megismertetésére* (a hazai kutatási célkitűzések és az egyes tudományterületek belső fejlődésének egyidejű figyelembevételével), mert a világméretű fejlődési irányzatok nyomónkövetésének ez a leggazdaságosabb eszköze. A világ szakirodalmi dokumentumtermésének megismeréséhez, megfelelő szelekciójához, a használók rendelkezésére bocsátásához folyamatos és határozott tudománypolitikai irányításra, ésszerűen szervezett együttműködésre és az igények messzemenő figyelembevételére van szükség.

2. A könyvtári és tájékoztatási rendszer

A könyvtár- és tájékoztatásügy egész területén egyre gyorsul a mennyiségi növekedés és a minőségi változás üteme. A lényegében egymás mellett működő egységek

halmazából, a sokhelyütt különálló könyvtári és szakirodalmi információs tevékenységek integrálásával létre kell hozni az *egységes könyvtári-tájékoztatási rendszert*, és gondoskodni kell hatékony működtetéséről. A társadalmi, gazdasági, tudományos és műszaki szükségleteket, a belőlük fakadó igényeket csak országos és nemzetközi keretekben szervezett együttműködéssel és munkamegosztással lehet kielégíteni. Az együttműködést a társadalmi célok azonossága, a tervgazdálkodás által nyújtott lehetőségek, pénzügyi szempontok és az államigazgatás szocialista rendszerének adottságai ösztönzik.

2.1. A következő időszakban az *együttműködés és a munkamegosztás* megvalósítása a könyvtárügy fejlesztésének kulcskérdése. Az együttműködést úgy kell megszervezni, hogy az a tevékenység valamennyi területére kiterjedjen. Ennek keretében gondoskodni kell a hálózati, szakterületi, ágazati, regionális metszetű; a tervezési, gazdasági-pénzügyi, statisztikai, technikai-infrastrukturális, valamint képzési jellegű együttműködésről és munkamegosztásról.

2.2. A könyvtárak közötti együttműködés alapját továbbra sem adminisztratív intézkedéseknek, hanem a *kölcsönös érdekeltységnek* kell alkotnia. A különböző felügyeleti szervekhez és fenntartókhoz tartozó könyvtári, tájékoztatási és ezekhez kapcsolódó egyéb intézmények együttműködésének elősegítése érdekében új *ösztönzőket* is alkalmazni kell. A *hatáskörök és felelősség* pontosabb rögzítésével, az ellenőrzés és a számonkérés lehetőségének megteremtésével az eddigieknél jobban kell segíteni a sokirányú együttműködés létrejöttét, szervezett és folyamatos fenntartását. E célkitűzés megvalósításának el nem hanyagolható feltétele az, hogy a könyvtárosok, a fenntartó és a felügyeleti szervek munkatársainak *szemléletében* jó irányú változás következzen be.

2.3. Az ésszerű munkamegosztás és az együttműködés erősödésével egyidejűleg mind a fenntartók, mind a könyvtárak *autarchiára irányuló törekvését vissza kell szorítani*. A könyvtárak fokozzák tevékenységükben a szolgáltatások átvételét és közvetítését, s ezzel párhuzamosan működjenek közre az országos szakirodalmi információs feladatok ellátásában is.

2.4. A rendelkezésre álló eszközök elosztásakor a *központi szerepkörű könyvtárakat* — amelyekre az együttműködés megszervezésében és irányításában, az országos könyvtári és szakirodalmi tájékoztatási ellátásban kiemelt szerep vár — *előnyben kell részesíteni*. Minden fenntartó törekedjék arra, hogy a hozzá tartozó könyvtárak, a *központosított ellátó rendszerekhez* való csatlakozással, a *központi szolgáltatások* igénybevételével színvonalban és teljesítőképességben harmonikusan illeszkedjenek az országos rendszerbe. Az elmaradott könyvtárak fejlesztését a szakember-ellátottság javításával, az életképtelen könyvtárak önállóságának megszüntetésével, a *többfunkciójú könyvtárak* körének nagymértékű bővítésével is segíteni kell. A több könyvtártípust is magukba foglaló központosított ellátó rendszerek elterjesztése mellett mindenhol, ahol ezt a körülmények lehetővé és célszerűvé teszik, ahol a szükséges feltételek rendelkezésre állnak, és várható a könyvtári szolgáltatások színvonalának emelkedése, bátran hozzá kell fogmi a különböző típusú könyvtárak integrálásához (például tanácsi és szakszervezeti közművelődési könyvtárak; tanácsi közművelődési és iskolai könyvtárak; szakszervezeti közművelődési és munkahelyi szakkönyvtárak; felsőoktatási központi, kari és tanszéki könyvtárak stb.).

3. A könyvtári rendszer működésének és fejlesztésének feltételei

A könyvtári rendszer szükségletekhez igazodó működésének, az együttműködés, a szervezeti korszerűsítés, a gazdaságosabb működés fejlesztésének anyagi és személyi feltételei közül mindenekelőtt azokat a feladatokat kell megoldani, amelyek viszonylag kis ráfordítással megalapozzák a további fejlődést (például koordináció, képzés, könyvtárhasználatra nevelés, középgepesítés stb.).

3.1. A könyvtári rendszer *dokumentumbázisának* alakítása során a hazai dokumentumtermést illetően el kell érni a teljességet, olyan többszörözéssel, amely megteremtí az egyensúlyt a gazdasági lehetőségek és az igénykielégítés optimális gyorsasá-

sága között. Törekedni kell a dokumentumtípusok jelenleginél egészségesebb arányára is.

A külföldi dokumentumok beszerzésekor az legyen a cél, hogy a világ dokumentumterméséből mindent szerezzünk be, ami a magyar felhasználók számára fontos. Előnyt kell adni a tudomány, a kutatás-fejlesztés, a termelés és piackutatás, a felsőoktatás és irányítás számára szükséges dokumentumok, továbbá a legalapvetőbb kézi- és segédanyagok beszerzésének. A jelenlegi választékszintet megtartva a dokumentumtípusokat illetően növekedésre kell törekedni. Az importban erőteljes koordinációra van szükség. Az erősen korlátozott anyagi lehetőségek és a dokumentumárak gyors ütemű emelkedésének egyidejű figyelembevételével a központi szerepkörű, országos ellátást biztosító könyvtárakat előnyben kell részesíteni.

3.2. Minden könyvtártípusban jelentősen fokozni kell a könyvtári állomány ésszerű *apasztását*. A ritkán használt állományegységeket egymással együttműködő, országos és regionális *tárolókönyvtárakban* kell elhelyezni, amelyek e dokumentumokat gyorsan és egyszerűen hozzáférhetővé teszik. Pontosban meg kell határozni az országos feladatkörű szakkönyvtárak és más központi szerepkörű könyvtárak *megőrzési kötelezettségét*.

3.3. Különös hangsúlyt kell fektetni a könyvtárügy dokumentumbázisának megőrzésére, az állomány védelmére. E kötelezettség elsősorban a kéziratokra, régi és ritka nyomtatványokra stb. vonatkozik, amelyek védelméről két lépcsőben kell gondoskodni: az egyszerűbb állományvédelmi feladatokat maguk a könyvtárak, hálózatok végzik el, az összetettebb, nagyobb szakértelmet igénylő munkákra az Országos Széchényi Könyvtárban *központi restauráló laboratóriumot* kell létesíteni. A jelenleginél többet kell törődni a kurrens állomány védelmével is, elsősorban a *könyvkötő-kapacitás* fejlesztése és a szakemberképzés megerősítése révén.

3.4. A könyvtárakkal szemben támasztott igények kielégítésének javítása, a könyvtárak közötti együttműködés erősítése érdekében, a nemzetközi irányzatokkal összhangban lényegesen előbbre kell lépni a könyvtárak korszerű technikai felszerelése, eszközhasználata terén. Bővíteni kell a könyvtárak *reprográfiai* kapacitását, törekedni kell a kirívó egyenetlenségek felfelé történő kiegyenlítésére. Növelni kell a méretazonos másolatok arányát a könyvtárak dokumentumszolgáltatásában és a könyvtárközi kölcsönzésben. A mainál lényegesen szélesebb körben kell alkalmazni a *mikrofilm*-technikát; a mikrofilmkészítés bázisait elsősorban minőségileg kell fejleszteni, közülük országos feladatok ellátására is alkalmassá kell tenni az Országos Széchényi Könyvtár laboratóriumát. Minden könyvtárban lehetővé kell tenni a mikrofilm olvasását, és növelni kell a mikrofilmről magyítást készítő berendezések számát, mert fel kell készülni arra, hogy a nemzetközi információcserében a mikrofilm egyre fontosabb szerepet kap.

3.5. A hazai és a nemzetközi követelményeknek megfelelő ütemben kell gondoskodni a számítástechnika könyvtári alkalmazásának fejlesztéséről. Fokozottan kell támaszkodni a nemzetközi együttműködésen alapuló, számítógéppel segített rendszerekre; az országon belül egységes, összefüggő gépi rendszer kialakítására kell törekedni. A szakirodalmi tájékoztatás terén — a hazai, elsősorban társadalomtudományi adatbázisok létrehozása mellett — lényegesen növelni kell a külföldi eredetű adatbázisok felhasználását, elsősorban terminálok segítségével. Előbbre kell lépünk az alapvetően adminisztratív jellegű könyvtári munkafolyamatok automatizálása terén is.

Korszerű *híradástechnikai* eszközök (telex, számítógépes adatátvitel) kiterjedt alkalmazásával lényegesen gyorsítani és egyszerűsíteni kell a könyvtárak közötti információáramlást.

3.6. A rendelkezésre álló, korlátozott anyagi lehetőségek koncentrált, maximális kihasználásával javítani kell a könyvtárak *elhelyezési* körülményeit. A létesítményfejlesztésben (új beruházások, bővítések, rekonstrukciók) kiemelt helyet kell kapniuk a központi szerepkörű könyvtáraknak, valamint a könyvtárral el nem látott vagy igen rosszul ellátott településeknek, lakókörzeteknek.

3.7. A könyvtári-tájékoztatási tevékenység színvonalának emelése érdekében továbbra is törekedni kell a megfelelő képzettségi egyensúly elérésére, a szakképzett könyvtári dolgozók arányának emelésére. A háromszintű *képzés* (egyetem, főiskola,

könyvtárkezelőképzés) fenntartandó. Mind az egyetemen, mind a főiskolákon változatlanul szükséges a nappali, a levelező, és fejlesztendő a kiegészítő képzés is. A fővárosban is meg kell teremteni a főiskolai szintű képzést. Korszerűsíteni kell a képzés tartalmát, emelni színvonalát, bővíteni a szakpárosítás lehetőségeit. A keretszámokat az igen alaposan felmért szükségletekhez kell igazítani. Az elméleti ismereteken belül, továbbá az elméleti és a gyakorlati ismeretek között — a képzési szintek és irányok szerint — meg kell határozni, és érvényesíteni kell az optimális egyensúlyt. Nagymértékben előre kell lépni a könyvtárosok politikai és általános műveltségének, idegennyelv-ismeretének növelésében.

A képzés fejlesztésével párhuzamosan egyre nagyobb jelentőséget kell kapnia a folyamatos, szervezett és egymásra épülő rendszerű *továbbképzésnek*. Ki kell alakítani a továbbképzés hosszútávú koncepcióját, és meg kell kezdeni megvalósítását. Mind a képzés, mind a továbbképzés elengedhetetlen feltétele a szükséges oktatási segédletek, tankönyvek, jegyzetek és egyéb segédeszközök folyamatos biztosítása.

3.8. Az eddigieknél sokkal nagyobb gondot kell fordítani a pályakezdő könyvtárosok beilleszkedésére és fejlődésére. A képző intézmény és az első munkahely egyaránt felelős a könyvtárosi *hivatástudat*, a könyvtárhasználók szolgálatára irányuló szemlélet kialakításáért. A könyvtári rendszer egészében és egyes részeiben javítani kell a *káderfejlesztési és -utánpótlási* munka színvonalát.

A könyvtárakban dolgozók ésszerűbb foglalkoztatottságát jobb munkaerőgazdálkodás és munkaszervezés révén kell megvalósítani.

A könyvtárosok szakmai önbecsülésének, megfelelő szemléletének erősítésében, továbbképzésükben, az egész könyvtarostársadalom összefogásában fontos szerepe van a *Magyar Könyvtárosok Egyesületének*. Az egyesület is felelős a könyvtárügy irányítása és a könyvtárosok közötti kapcsolatok erősítéséért.

4. A könyvtárak és használók kapcsolatai

Társadalmunk valamennyi polgárának politikai, szakmai és szellemi tevékenységéhez nélkülözhetetlenek a könyvtári és információs szolgáltatások. Hasznosításukhoz azonban egy sor ismeretre, készségre és jártasságra van szükség, amelyek társadalmi méretekben való elterjesztése egy második alfabetizációs program jelentőségéhez hasonlítható.

4.1. Már az óvodáskorban meg kell kezdeni a könyv- és a könyvtárhasználatra való nevelést, az általános és a középfokú iskolák pedig a *tananyag elsajátításának* és általában az ismeretszerzésnek nélkülözhetetlen módszereként fejlesszék ki minden tanulóban a könyvtárhasználat készségét és szokását; a felsőoktatási intézményekben a szakirodalmi információk megszerzésének és felhasználásának technikáját az önálló tanulmányi munka, a későbbi szakmai és kutatási tevékenység feltételeként kell kezelni, s ennek megfelelően oktatni és számon kérni. Ezek a feladatok elsősorban az oktatási intézményeket terhelik, de a könyvtárak is tekintsék elsőrendű kötelességüknek, hogy sikeres végrehajtásukhoz minden segítséget megadjanak.

4.2. Valamennyi könyvtár napi feladata, hogy szolgáltatásait megismertesse már meglévő és lehetséges használóival, s ezzel is segítse a még lappangó szükségletek tényleges és tartós igényként való jelentkezését. *A használók igényének és a könyvtári szolgáltatásoknak az összhangját* folyamatosan fenn kell tartani: egyfelől a könyvtárak kötelessége napi tapasztalataik, továbbá a visszacsatolást szolgáló tevékenységek és vizsgálatok révén a szükségletek változásait nyomon követni, másfelől viszont a különféle használói csoportokat képviselő szervezeteknek és intézményeknek is jelezniük kell változó igényeiket.

4.3. Országos akciókkal is *elő kell segíteni a könyvtári és információs szolgáltatások használatának elterjedését*, propagálni kell a különféle szolgáltatásokat, meg kell ismertetni igénybevételük módját. Ebben a hosszú távú, de napi tennivalóként jelentkező munkában a könyvtárügy számít a társadalmi szervek kezdeményező és mozgósító erejére, továbbá a tömegkommunikációs eszközök hathatós közreműködésére.

5. A könyvtári rendszer irányítása és felügyelete

A könyvtári rendszer megfelelő irányú és ütemű, gazdaságos és hatékony fejlődésének egyik lényeges feltétele a rendszer elvi és gyakorlati irányítása, felügyelete. A valóban rendszerszerű működés mindenekelőtt olyan országos könyvtárpolitika kialakítását és érvényesítését igényli, amely kiterjed a rendszer egészére és tevékenységének minden metszetére. E politika érvényesítésében folyamatos visszacsatolásra, ellenőrzésre és korrekcióra van szükség.

5.1. A könyvtárakról szóló 1976. évi 15. számú törvényerejű rendelet és végrehajtási rendelete kiadásával megkezdett *jogi reformot* meg kell gyorsítani, és be kell fejezni. A *szakirodalmi tájékoztatás irányítását* a jelentősen megnőtt felelősségű *Művelődési Minisztérium ágazati feladatkörébe kell utalni*, helyreállítva ezzel a könyvtárügy és a szakirodalmi tájékoztatásügy irányításának ésszerű egységét

5.2. Az ágazati irányítás eszközrendszerét a mai gazdaságpolitika és a korszerű könyvtárügy követelményeinek megfelelően kell továbbfejleszteni: a jogi normákkal való irányítás mellett (és egyre több területen: helyett) mind nagyobb szerepet kell kapniuk a könyvtári rendszer egészét, illetve a szakirodalmi ellátás szempontjából kulcsfontosságú intézményeit befolyásoló *szabályozóknak* (központi támogatás, devizapreferenciák, anyagi érdekelttség, kedvezmények nyújtása, illetve megvonása), a rendszer optimális működését elősegítő szervezeti megoldásoknak. Fenntartva az alapvető könyvtári szolgáltatások ingyenességét, rendezni kell a térítéses szolgáltatások körét, gazdasági feltételeit.

Az ágazati irányítás országos jelentőségű feladata a könyvtárügy különféle metszeteiben (szakterületi, területi) kialakítandó együttműködési vállalkozások, munkamegosztáson alapuló könyvtártársulások gazdasági-szervezési feladatainak, működési módjainak tisztázása.

5.3. A nemzeti könyvtárra alapozott *központi szolgáltatások* továbbfejlesztése során azok funkcionális egymásraépítésével (például központi katalógusok — könyvtárközi kölcsönzés — tárolókönyvtár) és a megfelelő könyvtári együttműködési háttér megteremtésével fordulatot kell elérni az országos szakirodalmi ellátásban. A Magyar Nemzeti Bibliográfia automatizált rendszerében a legfontosabb fejlesztési feladat a hazai kiadású dokumentumok könyvtári feldolgozásának országos központosítása. Szakmai és devizagazdálkodási szempontból egyaránt fontos feladat a külföldi dokumentumok — elsősorban a folyóiratok — országos nyilvántartásának az automatizálása. Előbbre kell lépniük a könyvkereskedelmi forgalomba nem kerülő kiadványok és más dokumentumok beszerezhetővé tételében és a róluk való gyorsabb tájékoztatásban. Megfelelő szervezet kialakításával el kell érni a könyvtári bútorok, berendezések, kisgépek, propagandaanyagok stb. központi értékesítését.

5.4. A könyvtárpolitikai döntések igényes megalapozása, a döntéshozatalhoz szükséges bázis kibővítése érdekében az előkészítésbe rendszeresen be kell vonni az Országos Könyvtárügyi Tanácsot, ennek bizottságait, az erre alkalmas könyvtárakat és könyvtárosokat. Az *ágazati irányítás demokratizmusának* elmélyítése érdekében tovább kell erősíteni a Magyar Könyvtárosok Egyesületének munkáját.

5.5. Az ágazati irányítás hatékonyságának növelése érdekében a *szakfelügyeletet* ki kell terjeszteni valamennyi közkönyvtárra, fokozott figyelmet fordítva a kulcsfontosságú intézményekre. Az országos szakfelügyelet mellett érvényesíteni kell az ágazati (hálózati), illetve területi elvet is, megszervezve a szükséges információáramlást.

5.6. A minisztériumok és más országos hatáskörű szervek, a tanácsok, a társadalmi szervek, mint *könyvtárfenntartók és felügyeleti szervek*, a Művelődési Minisztérium által meghatározott országos könyvtárpolitikai célkitűzésekkel összhangban irányítsák a könyvtárak tevékenységét, teremtsék meg a könyvtárak működésének feltételeit, támogassák az országos célok megvalósítását, a szellemi és az anyagi erők összefogását, az együttműködést szolgáló és a hálózati szervezeti keretek határait átlépő megállapodásokat, társulásokat, az elaprózottság felszámolását.

5.7. A könyvtárakban folyó kutató-fejlesztő tevékenység orientálására középtávú *kutatói programok*at kell összeállítani, és megteremteni az eredmények gyakorlati alkalmazásának feltételeit. E kutató-fejlesztő tevékenység mindenkor igazodjék a könyvtárfejlesztési programokhoz, törekedjék a legfejlettebb külföldi eredmények és módszerek átvételére. Azok a könyvtárak, amelyeknek erre lehetőségük van, vegyenek részt más, elsősorban társadalomtudományi kutatói programokban is.

5.8. A könyvtári-informatikai *szabványosítási* tevékenységet, mint a bel- és külföldi együttműködés bővítésének egyik alapfeltételét — szélesebb körű szakértői közreműködéssel, az ágazati irányítás erőteljesebb szervezői, tervezői részvételével — lényegesen meg kell gyorsítani.

6. A könyvtári rendszer intézményi kapcsolatai

A könyvtári rendszer és egyes alrendszerei, tagjai más művelődési, tudományos és információs intézményekkel, szervezetekkel munkamegosztásban, velük együttműködve végzik munkájukat.

6.1. A társadalom elsősorban azt várja el könyvtáraitól, hogy tervszerűen építsék és tájékoztassák fel állományukat, a dokumentumokat és információkat — az igényeknek megfelelő időben és formában — bocsássák rendelkezésre, és szolgáltatásaikat propagálják. A könyvtárak e feladataik teljesítése érdekében, erejükhöz mérten vállalják egyéb művelődési és információs tevékenységek végzését is. A könyvtárak sajátos eszközeikkel támogassák a velük együttműködő intézmények munkáját, és megfordítva, ezek az intézmények éljenek a könyvtárak lehetőségeivel, ösztönözzék használóikat a könyvtári szolgáltatások igénybevételére.

6.2. A könyvtárak tagjai a *közgyűjtemények* szélesebb családjának. Együttműködésüket az állomány gyarapítása, feltárása és szolgáltatása terén a hagyományokból kiindulva, a könyvtári ellátás egységét fenntartva, a ma realitásaihoz és a jövő követelményeihez igazítva kell továbbfejlesztetni.

6.3. Erősíteni kell a könyvtárak helyét és szerepét a közművelődésben. A lakóhelyek legnyilvánosabb intézményét, mindenki dolgozószobáját és egyben a közösségi tevékenységek színterét is jelentő könyvtárak váljanak az iskola mellett a *közművelődés* legerősebb, leghatékonyabb intézményévé. Kisebb településeken — az alsófokú központokig bezárólag — és a lakótelepeken, erősítve a könyvtári rendszerhez fűződő szakmai kapcsolatokat, szorgalmazni kell a könyvtárak integrációját az iskola keretében kialakuló intézményszervezetben. Ugyanakkor le kell zárni azokat a kísérleteket, amelyek a közép- vagy felsőfokú központok intézményeinek együttműködését, a művelődés komplex folyamatát szervezeti összehasonlással vélik megoldani.

6.4. Tovább kell javítani a könyvtárak kapcsolatait a dokumentumokat előállító és forgalmazó vállalatokkal, intézményekkel, mindenképp a hazai *könyvkiadókkal* és *kereskedelmi vállalatokkal*. Törekedni kell arra, hogy a látszólagos érdekkülönbségek-nél erősebb szerepet játsszanak a tényleges, országos érdekezéseknél.

6.5. A szocialista társadalom általános politikai irányvonalával, a földrajzi adottságokkal, az ország nyitott gazdaságával és az ebből fakadó gazdaságpolitikával, valamint a kutatói-fejlesztési-termelési feladatokkal összhangban erősíteni kell a magyar könyvtárügy *nemzetközi kapcsolatait*, növelni kell részvételét egyfelől a szocialista országok közös vállalkozásaiban, másfelől a világot átfogó könyvtári és információs programokban. Ennek megfelelően kell fejleszteni az anyagi-műszaki bázis színvonalát, és alkalmazni a nemzetközileg egységesített technológiát és szabványokat. Csak így érhető el az a cél, hogy a könyvtári és a szakirodalmi információs szolgálat áttekinthetőségével rendelkezzen a világ dokumentumtermése és információtömege felett, s a társadalmi szükségleteknek és az egyéni igényeknek megfelelően a kívánt dokumentumok és információk közvetítésére képes legyen. Továbbra is részt kell venni a nemzetközi könyvtári és információs szervezetek munkájában, s fórumaikat részben a szakmai-technológiai fejlődés megismerésére, részint a hazai eredmények bemutatására kell felhasználni.